

In schola romana: taller internivells per estudiar de manera pràctica l'educació a l'antiga Roma

Laura Lucas González

Inst. Montserrat Roig, Barcelona

llucas2@xtec.cat

Recepció: 21/1/2019

Resum

Projecte dut a terme per treballar alguns continguts de la vida quotidiana romana amb alumnes de primer de Batxillerat a través d'una reconstrucció històrica “de principiants” feta pels mateixos alumnes: es treballa internivells “L'escola romana”, oferint als alumnes de primer d'ESO la possibilitat d'assistir a un *ludus litterarius*, un *grammaticus* i un *rhetoris*, en els quals els alumnes de Batxillerat eren els *magistri* i els d'ESO els *alumni*.

Paraules clau: competències, aprendre a aprendre, cultura clàssica, vida quotidiana, escola romana, recreació històrica, taller pràctic.

1. Presentació

La idea sorgeix de dues necessitats: d'una banda, la voluntat de fer visibles a l'institut les llengües clàssiques que estan gairebé restringides al nivell de Batxillerat i no surten gairebé mai del seu entorn. Creiem, però, que és positiu que la resta del centre conegui les activitats interessants i motivadores que cada any duen a terme els alumnes de clàssiques de Batxillerat i quart d'ESO. Aquesta proposta n'és una manera.

De l'altra, l'absolut convenciment que l'aplicació pràctica dels coneixements sempre ofereix un *plus* en el procés d'aprenentatge i, d'alguna manera, la història experimentada per nosaltres mateixos difícilment s'oblida.

De tot això, aprofitant l'avinentesa que en els temaris de llatí de primer de Batxillerat i de ciències socials de primer d'ESO es treballen en el mateix moment del curs continguts similars, sorgeix la idea de realitzar uns tallers en els quals un grup d'alumnes de primer d'ESO assisteixen com a *discipuli* a una escola romana dirigida pels estudiants de primer de Batxillerat, que els fan de mestres.

Així doncs, estem parlant d'una activitat internivells, en la qual conflueixen continguts dels temaris de llatí de primer de Batxillerat i de ciències socials de primer d'ESO. Aquesta activitat fomenta diverses competències:

- 1) Competència comunicativa: les explicacions necessàries per a la realització del taller impliquen un esforç en competència comunicativa, ja que els alumnes han d'adequar i adaptar el seu discurs als receptors sent precisos en l'ús de vocabulari específic.
- 2) Competència en la gestió i el tractament de la informació i la recerca: l'ampliació del tema, a fi de triar allò que serà el contingut de la “classe”, obliga a fer ús de recursos diferents. Han de buscar informació i seleccionar-ne la més adient per als receptors.
- 3) Competència digital: bona part de la informació trobada serà a través de les TIC.
- 4) Competència social i ciutadana: Estudiar el funcionament de l'escola romana, així com el seu llegat a través de la història política de la humanitat, afavoreix la

comprensió de la pròpia societat. A més, permet reconèixer el paper limitat de la dona i dels nens en una societat d'aquestes característiques, i fer-ne una reflexió.

- 5) Competència en el coneixement i la interacció amb el món físic: l'acostament a la civilització romana fa possible la construcció d'un model d'anàlisi crítica de fets i problemes socials i la consciència de la perspectiva històrica, a més de l'empatia en l'aproximació a altres cultures.
- 6) Competència interpersonal: la responsabilitat dins del grup a l'hora de dur a terme els tallers aporta elements de reflexió sobre el seu compromís en la ciutadania activa.
- 7) Competència d'aprendre a aprendre: en haver de preparar els continguts de la classe s'estimula l'adquisició d'habilitats de cara a l'aprenentatge, així com la col·laboració entre els membres del grup.
- 8) Competència d'autonomia i iniciativa personal: cada membre del grup s'ocupa d'una part i això implica una autonomia i una iniciativa personal.

Finalment, creiem que cal destacar la competència interpersonal que es treballa en una tasca que implica la interacció entre alumnes de primer d'ESO, que tenen com a compromís un bon comportament i una atenció i respecte màxims, i alumnes de primer de Batxillerat, que tenen com a compromís oferir-los una activitat de qualitat, ben estructurada i preparada.

Per últim, hem de citar la font d'inspiració d'aquests tallers, que és clarament les activitats que es duen a terme en jornades com la *Magna Celebratio*¹ a Badalona, o en el festival de *Tarraco Viva*² a Tàrraco.

2. Objectius de l'activitat

Els objectius són diversos en funció de quins siguin els receptors:

- Conèixer de manera pràctica l'escola romana (primer d'ESO).
- Descriure els trets principals de l'escola romana i el seu funcionament (primer de Batxillerat).
- Aplicar els coneixements teòrics apresos i ampliar-los, si escau (primer de Batxillerat).
- Reconèixer la pervivència d'hàbits d'època clàssica en el món de l'educació actual, així com reflexionar sobre les diferències principals (primer d'ESO i primer de Batxillerat).
- Fomentar el treball internivell de manera que els alumnes de primer d'ESO prenguin com a model i referència els de primer de Batxillerat.

3. Preparació prèvia

En primer lloc hi ha un acord entre el professorat de socials de primer d'ESO i el professorat de clàssiques per treballar de manera més o menys simultània els continguts necessaris per contextualitzar l'estudi de l'escola.

3.1. A Batxillerat

- Elaborem els grups de treball: a primer de Batxillerat hi ha 12 alumnes i necessitem tres escoles, per tant, 4 alumnes per grup.

¹ *Magna Celebratio* < <http://www.museudebadalona.cat/magna-celebratio> >

² *Tarraco Viva* < <https://www.tarracoviva.com/> >

- En un parell de sessions i també a casa, els diferents grups busquen informació sobre el funcionament del *ludus* assignat, bé en els llibres de text, bé a Internet.
- Una vegada destriada la informació, dissenyen amb l'ajut del professor les línies generals de la seva "classe" amb un guió més o menys pautat (salutació, presentació, exposició d'allò que faran els alumnes i de quin grup d'edat els correspon, dels estris que feien servir, dels noms llatins, dels continguts que treballaran...).
- Busquen i preparen material de suport: números romans, jocs de nens romans, frases fetes en llatí, fragments per a la lectura, mites, segons l'etapa educativa en la qual han d'intervenir.
- Preparen els seus "apunts" per al dia de la "classe". És a dir, preparen els papirs amb lletres gregues, o frases llatines, o la tauleta amb nombres romans i aprenen el funcionament dels jocs.
- Fan en una sessió de classe un assaig general en el qual cada grup fa l'explicació i la pràctica a la resta de la classe. Aquesta darrera activitat és avaluable i corresponent al tema de l'educació a Roma.

3.2. Material necessari

- Paper, còlams, plomes, tinta, joc del molí circular, taves, tauletes de cera, *stili*, tauletes de cera "casolanes" i *stili* "casolans".
- També es poden portar imatges de la capsa i l'*atramentarium*.
- Túniques romanes (facultatiu)
- Playmobils (facultatiu)

3.3. Compra del material

Existeixen diverses possibilitats. Nosaltres hem recorregut a dos llocs web que ens han servit el material molt ràpidament: Tienda romana <<http://www.tienda-romana.com>> i Armillum <<http://armillum.com>>.

En la darrera edició de *Tarraco Viva* vaig conèixer una nova botiga, a Tarragona, que ens serveix el mateix que la Tienda romana, que és a Alemanya: Vita Romana <<http://www.vitaromana.es>>.

3.4. Pressupost

(per a una classe de 30 alumnes d'ESO)

2 Paper de papir 200 x 30 cm	10154	9,95 €	19,90 €
10 <i>Calami</i>	11120	3,39 €	33,39 €
10 Plomes d'escriure <i>penna scriptoria</i>	11126	14,99 €	14,99 €
Tabella cerata-stilo		20,00 €	20,00 €
Tabella cerata-stilo 4		15,00 €	15,00 €
Despeses d'enviament Tienda romana			11,45 €
Despeses d'enviament Armillum			8,00 €
Total			122,73 €

Cal dir que l'únic material que és fungible són els papirs i la tinta. La resta és una inversió aprofitable sempre que es repeteixi el taller.

D'altra banda, si és possible aconseguir roba de llençol blanca és relativament simple confeccionar túniques "a la romana". Com que no es treballa de manera específica la vestimenta romana, ens podem permetre llicències i s'admeten variacions.

Finalment, nosaltres vam fer servir el recurs dels Playmobils, l'amfiteatre i els gladiadors, per fer una petita introducció al món dels jocs públics a Roma. Hem pensat que en una altra ocasió es pot aprofundir en els jocs de carrer dels nens romans i substituir els Playmobils.

4. Planificació del taller

Per posar-lo en pràctica, els tres grups prepararan les activitats de la seva escola:

Ludus litterarius (escola primària): han d'ensenyar les lletres llatines i els números romans. El suport emprat són les *tabulae ceratae* (tauletes de cera). També ensenyaran jocs romans de taula (o terra).

La qüestió és d'on treure *tabulae ceratae*. Comprar-les és molt car. Però es poden fer a casa: en un motllo d'alumini es posa una espelma una mica gran i es fon al forn de casa. Ja tenim la tauleta a mida.

Com a *stilus* es poden fer servir punxons, o bé punxons de plàstics dels de fer vermut. Aquests últims són menys adients però molt barats. L'ideal són els punxons que es fan servir a primària.

Així, els *magistri* expliquen als alumnes a quina edat s'iniciava aquella escola, qui hi podia anar, què s'hi aprenia, etc. Als que acaben abans se'ls donen els jocs.

Tabulae ceratae amb stili et regula

Joc del molí: tres en ratlla

Ludus grammaticus (escola secundària): Els *grammatici* es presenten i expliquen als alumnes com són d'afortunats d'accedir a aquells estudis, què aprendran i com ho faran. A més, han triat i copiat en paper quatre frases llatines que ensenyaran als alumnes. Ells les copiaran sobre paper amb càlam i tinta (moderna). A més, els explicaran un mite.

Una alternativa és ensenyar a escriure en cursiva romana.

Papir amb les frases llatines triades

Ludus rhetoricus (escola superior): Els *rhetores* per començar llegiran en llatí els versos inicials de l'*Eneida* i en grec els de la *Iliada*. Després els ensenyaran les lletres gregues i els alumnes reconeixeran i copiaran el nom d'un déu, deessa o heroi sobre paper amb ploma i tinta.

Pennae et papyrus

La duració de cada activitat ha de ser d'uns 15 minuts, perquè tots els alumnes de primer puguin fer les tres activitats.

5. Realització del taller

El taller es va dur a terme en una aula gran del centre, tot i que cal veure si és possible fer-ho en tres aules diferents. Nosaltres havíem habilitat tres espais diferenciats dins l'aula (que és molt gran). En cadascun d'ells hi havia deu taules col·locades encarades perquè poguessin seure els diferents alumnes dels grups.

Cal dir que la professora de socials prèviament havia dividit els alumnes de primer d'ESO en tres grups de deu alumnes cadascun; així podien fer simultàniament les diverses activitats, amb l'objectiu que tot el taller es pogués fer en una hora.

Cada grup de Batxillerat explica al seu grup d'alumnes en què consistia l'escola en la qual estaven: *ludus litterarius* (primària), *ludus grammaticus* (secundària) i *ludus rhetoricus* (superior), a quina edat s'hi anava, quins alumnes hi podien assistir i quins eren els principals continguts que es treballaven.

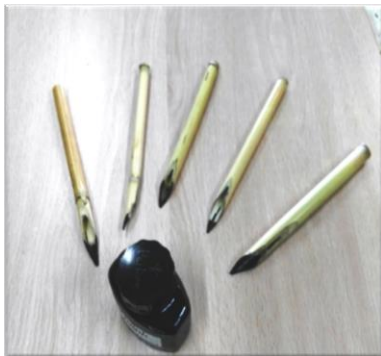
Feta la introducció, els alumnes han començat la part pràctica del taller. Així, en el *ludus litterarius* els alumnes de primer han sentit una explicació sobre com eren els jocs de gladiadors a Roma (aprofitant els Playmobils romans) i a continuació han après els números romans i han gravat en una tauleta de cera la seva data de naixement escrita en numeració romana. Tot això il·lustrat amb reproduccions fidels de taules de cera i *stylus* d'època romana.

Tabula cerata amb nombres romans

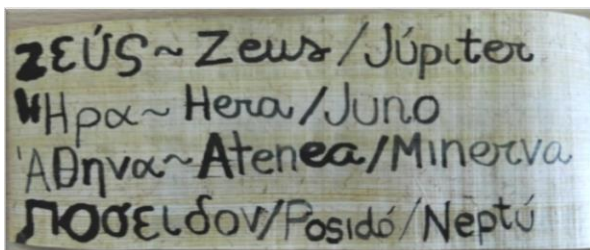
A més, i atenent a la franja d'edat dels nens que assistien al *ludus litterarius*, se'ls ha permès jugar amb el joc romà del molí i també amb taves, després d'explicar-los com funcionaven aquests jocs.

En el *ludus grammaticus*, els *grammatici* els han fet una introducció tot explicant el mite de la cabra Amaltea i a continuació els han mostrat un paper en el qual hi havia quatre frases escrites en llatí. N'han explicat la traducció i el significat i, tot seguit, els *alumni* les han copiat en un paper utilitzant un càlam.

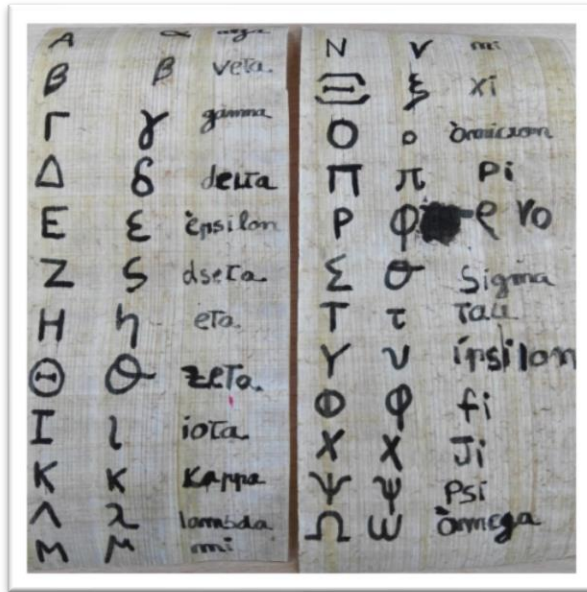

Calami et atramentum

Per últim, en el *ludus rhetoricus*, els *rhetores* han iniciat la classe amb la lectura en llatí i grec dels versos inicials de dues de les grans obres de la literatura grecolatina: la *Ilíada* i l'*Eneida*. A continuació els n'han llegit la traducció.

Papir amb noms de déus i herois

Papiers amb l'alfabet grec

Després, han ensenyat les lletres gregues als alumnes i ells han copiat en un paper, fent servir una ploma, els noms del déu, deessa o heroi que més els agradava d'un model que els han ofert els *rhetores*. Una altra possibilitat era que cadascú escrivís el seu nom, però vam pensar que potser seria massa lent.

Vídeo de l'activitat:

6. Valoració

Valorem el taller molt positivament, ja que tant als alumnes de primer d'ESO com als de primer de Batxillerat els ha permès conèixer de manera pràctica com funcionava l'escola romana. Els comentaris han estat molt positius per part de tots els alumnes.

7. Avaluació

En fer aquesta activitat no vam fer una avaluació específica ni vam fer servir rúbriques. Tot i això, es podrien elaborar diverses rúbriques:

- a) Per avaluar el projecte realitzat pels alumnes de Batxillerat: valoraríem la preparació, l'elaboració de les informacions per explicar la seva part de taller, així com la transmissió.
- b) Per l'autoavaluació dels alumnes: valorarien el grau d'aprenentatge dels conceptes treballats i la seva aportació al treball del grup.
- c) Per la valoració dels tallers realitzats: els alumnes de primer d'ESO en farien l'avaluació.
- d) Per avaluar el grau d'adquisició dels continguts treballats per part dels alumnes de primer d'ESO.

A més, sempre es pot incloure una pregunta o dues relacionades amb allò que s'ha fet en el taller en la prova escrita en què s'examinin dels continguts de vida quotidiana a primer de Batxillerat o món romà a primer d'ESO.

Bibliografia

- Anna TORRENT RAFART; Fina VILANOVA NOGUÉ, *Llatí 1*, Barcelona, Barcanova, 2016
- DIVERSOS AUTORS, *GiH 1D. Catalunya. Geografia i Història. Diversitat (Aula 3D)*, Barcelona, Vicens Vives, 2016.
- Lucio I. LLOPIS, Francisco SÁNCHEZ ELVIRA, *Fòrum*, Barcelona, Vicens Vives, 2008.

Curriculum

Laura Lucas González, llicenciada en Filologia Clàssica (especialitat de Grec) per la Universitat de Barcelona, el 1992, i professora a l'institut Montserrat Roig de Barcelona. Ha estat editora del blog *L'ombra d'un somni*, i assessora en mitologia de la col·lecció de RBA "Mitología". Actualment és membre de l'equip Argó de Llengües i Cultura Clàssiques de l'ICE de la UAB.
